

Кримінальне право та кримінологія

УДК 343.37(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.20040909>

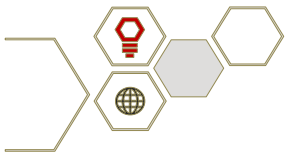
Фінансові кримінальні правопорушення в умовах воєнного стану: кримінально-правовий та міжнародний вимір

Цяпкало М. О.,

здобувач Київського університету інтелектуальної
власності та права,
м. Київ, Україна

Прийнято: 17.04.2026 | Опубліковано: 30.04.2026

Анотація. Ключовим елементом економічної безпеки кожної держави є її фінансова система. Кримінальні правопорушення у цій сфері становлять підвищену суспільну небезпеку, оскільки впливають на бюджет, податкову систему та фінансову стабільність держави. Фінансова сфера є однією з найбільш уразливих до кримінальних посягань, що обумовлено значною концентрацією матеріальних ресурсів та складністю правового регулювання. Метою статті є здійснення комплексного аналізу фінансових кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану та визначення проблем їх кваліфікації. У статті зазначається, що сучасна фінансово-правова доктрина приділяє значну увагу трансформації фінансових кримінальних правопорушень у період збройних конфліктів, зокрема у контексті особливого правового режиму військового стану в Україні, який триває з 24.02.2022 і дотепер. Останні наукові дослідження провідних європейських та

міжнародних авторів підтверджують, що воєнний стан виступає каталізатором корупційних злочинів, шахрайства та відмивання коштів, які набувають системного та транскордонного характеру. Наукові дослідження українських вчених свідчать, що в умовах війни відбувається суттєве зростання рівня корисливих та економічних кримінальних правопорушень, зокрема шахрайства, корупційних діянь та незаконного використання бюджетних коштів. Автором статті узагальнено положення міжнародних стандартів, зокрема Financial Action Task Force (FATF) у сфері протидії фінансовим кримінальним правопорушенням. Особливу увагу приділено впливу воєнного стану на трансформацію фінансової злочинності, зокрема зростанню ризиків розкрадання бюджетних коштів, легалізації доходів, порушення санкційного законодавства та використання цифрових активів. Також проаналізовано наявну судову практику Верховного Суду та ВАКС. Зроблено висновок про необхідність подальшого удосконалення кримінально-правових механізмів протидії фінансовим кримінальним правопорушенням з урахуванням сучасних викликів та міжнародного досвіду.

Ключові слова: фінансові кримінальні правопорушення, економічна злочинність, воєнний стан, кримінальна відповідальність, ВАКС, фінансова безпека, бюджетні правопорушення, корупційні правопорушення, легалізація доходів.

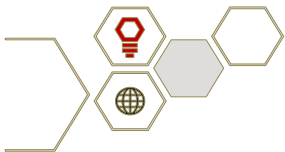
Financial Criminal Offenses Under Martial Law: Criminal Law and International Dimensions

Mykola Tsiapkalo,

Ph.D. candidate at Kyiv University of Intellectual

Property and Law,

Kyiv, Ukraine

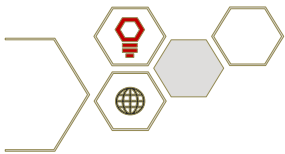

Abstract. The financial system serves as a pivotal element of the economic security of every state. Criminal offenses within this sphere pose a heightened social danger, as they directly impact the budget, the tax system, and the overall financial stability of the state. The financial sector is one of the most vulnerable to criminal infringements due to the significant concentration of material resources and the complexity of legal regulation. The purpose of this article is to conduct a comprehensive analysis of financial crimes under martial law and to identify the challenges involved in their classification.

The article notes that contemporary financial and legal doctrine pays considerable attention to the transformation of financial crimes during armed conflicts, particularly in the context of the special legal regime of martial law in Ukraine, which has been in effect since February 24, 2022.

Recent scholarly research by leading European and international authors confirms that martial law acts as a catalyst for corruption-related crimes, fraud, and money laundering, which acquire a systemic and transborder character. Research by Ukrainian scholars indicates a substantial increase in the level of acquisitive and economic criminal offenses during wartime, specifically fraud, acts of corruption, and the unlawful use of budget funds.

The author of the article synthesizes the provisions of international standards, notably those of the Financial Action Task Force (FATF), regarding the prevention of financial criminal offenses. Particular attention is devoted to the impact of martial law on the transformation of financial crime, including the rising risks of embezzlement of budget funds, money laundering, violations of sanctions legislation, and the use of digital assets. Furthermore, the existing case law of the Supreme Court and the High Anti-Corruption Court (HACC) is analyzed. The study concludes with the necessity of further refining criminal law mechanisms to counter

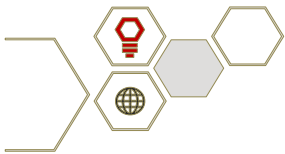
financial crimes, taking into account contemporary challenges and international experience.

Keywords: financial criminal offenses, economic crime, martial law, criminal liability, НАСС, financial security, budgetary offenses, corruption offenses, money laundering.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану фінансова система держави функціонує в режимі пріоритетного спрямування ресурсів на потреби оборони та безпекові заходи. Це зумовлює трансформацію ролі фінансових правовідносин у державі. Будь-які порушення у сфері формування та використання бюджетних коштів, податкових надходжень або управління державними фінансами в умовах особливого правового режиму воєнного стану фактично становлять загрозу національній безпеці. Сучасні наукові дослідження свідчать, що фінансові кримінальні правопорушення мають складну структуру та пов'язані з розвитком новітніх технологій, включаючи криптовалюту та цифрові фінансові інструменти. Отже, дослідження кримінально-правової характеристики фінансових правопорушень в умовах воєнного стану є вкрай актуальним як з теоретичної, так і з практичної точки зору.

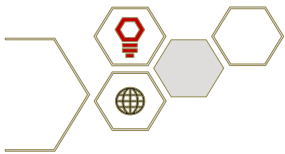
Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання відповідальності за фінансові кримінальні правопорушення неодноразово розглядалось такими науковцями як Тацій В. Я., Борисов В. І., Тютюгін В. І., Навроцький В. О. та ін. [1]. Водночас, більшість досліджень були здійснені до запровадження воєнного стану та не враховують новітніх викликів, пов'язаних із трансформацією фінансової системи, цифровізацією економіки, зростанням ролі міжнародної фінансової допомоги.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку кримінально-правової науки характеризується активним використанням міжнародних

стандартів та практик протидії фінансовій злочинності. Важливе місце серед таких інституцій займає міжурядова організація Financial Action Task Force (FATF), створена у 1989 році за ініціативою країн «Групи семи» (G7) з метою розробки та впровадження міжнародних стандартів у сфері протидії відмиванню доходів (AML), фінансуванню тероризму (CFT) та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [2]. У програмних документах FATF підкреслюється, що ефективна протидія фінансовим кримінальним правопорушенням можлива лише за умови застосування комплексного підходу, який поєднує кримінально-правові, фінансові та інституційні механізми впливу [3]. Такий підхід передбачає не лише криміналізацію відповідних діянь, але й створення ефективної системи фінансового моніторингу, забезпечення прозорості бенефіціарної власності, а також налагодження міжнародного співробітництва. Ключовим інструментом діяльності FATF є «40 Рекомендацій», які встановлюють універсальні стандарти криміналізації відмивання доходів, визначають підходи до встановлення відповідальності за фінансування тероризму, а також регламентують механізми замороження та конфіскації активів, фінансового моніторингу та міждержавної взаємодії [3]. У цих рекомендаціях наголошується на необхідності криміналізації так званих предикатних злочинів, включаючи фінансові правопорушення, що створюють основу для подальшої легалізації незаконних доходів. У щорічних та тематичних звітах FATF за 2023–2025 роки особлива увага приділяється впливу збройних конфліктів на динаміку фінансової злочинності. Зокрема, зазначається, що війни та інші кризові явища суттєво підвищують ризики незаконного використання фінансових ресурсів, у тому числі через гуманітарні програми, благодійні організації та механізми міжнародної допомоги [4].

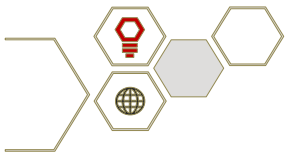
За таких умов зростає ймовірність обходу санкційних режимів, використання підставних компаній та залучення фінансових систем третіх

держав. Окремий акцент FATF робить на зростанні ролі цифрових фінансових технологій, підкреслюючи, що віртуальні активи (крипто активи) створюють нові можливості для приховування незаконного походження коштів та їх переміщення поза межами традиційних фінансових систем [4]. У зв'язку з цим FATF рекомендує державам запроваджувати ефективне регулювання постачальників послуг, пов'язаних із віртуальними активами (VASP), застосовувати ризик-орієнтований підхід та забезпечувати належний рівень контролю за такими операціями. Крім того, наголошується на необхідності забезпечення реальної ефективності кримінально-правових механізмів, підкреслюючи, що формальне закріплення кримінальної відповідальності не є достатнім без належного правозастосування, включаючи фінансові розслідування, виявлення та конфіскацію активів, а також притягнення винних осіб до відповідальності [4].

Вказані підходи FATF свідчать про необхідність інтеграції кримінально-правових заходів у систему забезпечення фінансової безпеки держави, що набуває особливої актуальності в умовах воєнного стану, коли фінансова система піддається підвищеним ризикам.

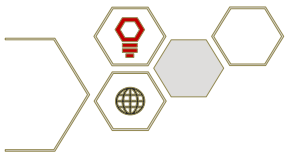
Українська кримінально-правова доктрина розглядає фінансові кримінальні правопорушення як складну, системну та багаторівневу категорію економічної злочинності, що безпосередньо впливає на фінансову безпеку держави, стабільність бюджетної системи та функціонування ринкової економіки. Такий підхід обумовлений тим, що відповідні правопорушення посягають на суспільні відносини у сфері формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, які охороняються нормами Кримінального кодексу України. До них належать такі кримінальні правопорушення як ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів (ст. 212); легалізація (відмивання) майна, одержаного злочинним шляхом (ст. 209); шахрайство з фінансовими ресурсами (ст. 222); незаконне використання з

метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги (ст. 201-2) [5].

М. Хавронюк у своїх наукових працях зазначає, що «...економічні, у тому числі фінансові злочини становлять «інтегровану систему кримінально протиправних посягань на економічні відносини держави», що характеризується єдністю економічної природи та взаємозв'язком окремих складів правопорушень». Такий підхід дозволяє розглядати фінансові правопорушення як складову ширшого феномену економічної злочинності [6]. О. Дудоров та Р. Мовчан наголошують, що кримінальні правопорушення у сфері фінансів характеризуються складним об'єктом посягання, який охоплює систему фінансових відносин, а не лише окремі її елементи [7]. Водночас фінансові кримінальні правопорушення характеризуються підвищеним рівнем латентності, складністю механізмів їх вчинення та використанням спеціальних фінансових інструментів. Це зумовлює труднощі у їх виявленні та доказуванні, особливо в умовах трансформації фінансової системи. В умовах воєнного стану зазначені проблеми значно загострюються. Перерозподіл бюджетних ресурсів, збільшення обсягів міжнародної фінансової допомоги та активне використання цифрових фінансових інструментів створюють нові можливості для вчинення фінансових кримінальних правопорушень. У зв'язку з цим виникає необхідність адаптації кримінально-правових механізмів протидії до нових соціально-економічних умов, з урахуванням міжнародного досвіду.

Ключове значення для правильної кримінально-правової кваліфікації фінансових правопорушень має встановлення повного складу кримінального правопорушення, передбаченого нормами Кримінального кодексу України. При цьому правозастосовна практика свідчить, що найбільші труднощі виникають не стільки у встановленні об'єкта чи суб'єкта, скільки у доведенні окремих елементів об'єктивної та суб'єктивної сторін. Суб'єктивна сторона

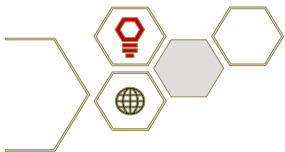
(умисел) є визначальною для відмежування кримінального правопорушення від правомірної господарської діяльності або податкового правопорушення. Суб'єктивна сторона потребує ретельного доказування, оскільки умисел нерідко формується опосередковано та реалізується через складні фінансові механізми.

У цьому контексті важливого значення набуває судова практика. Так, Верховний Суд, який неодноразово наголошував, що відсутність прямого умислу виключає кримінальну відповідальність, а бухгалтерські чи управлінські помилки не утворюють складу кримінального правопорушення.

Судова практика Вищого антикорупційного суду України у період воєнного стану свідчить про формування послідовного підходу щодо кваліфікації фінансових кримінальних правопорушень як організованих складних злочинних механізмів, які мають підвищену суспільну небезпеку, оскільки посягають на бюджетну систему держави та її фінансову безпеку саме під час особового правового режиму, а саме військового стану. Такі правопорушення, як правило, охоплюють сукупність складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191, ст. 364, ст. 209 та ст. 366 КК України.

Так, у вироку ВАКС від 11 червня 2025 року у справі № 991/5299/25 щодо заволодіння коштами АТ «Харківобленерго» суд встановив організацію злочинної схеми, пов'язаної із закупівлею енергетичного обладнання за завищеними цінами. У мотивувальній частині суд вказав на те, що злочинні дії «вчинені в умовах воєнного стану та стосуються об'єктів критичної інфраструктури, що підвищує їх суспільну небезпеку та вплив на обороноздатність держави» [8].

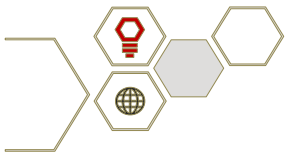
Ця позиція є показовою, оскільки суд фактично визнає воєнний стан кваліфікуючим контекстом, який посилює оцінку суспільної небезпеки фінансових правопорушень. В іншому вироку від 25 вересня 2025 року у справі № 991/6746/25 ВАКС визнав винним директора державного

підприємства у заволодінні коштами в сумі понад 7 млн грн. Суд встановив, що кримінальне правопорушення було вчинено шляхом укладення фіктивних договорів та використання службового становища всупереч інтересам служби. Дії кваліфіковано за ч. 5 ст. 191 та ст. 366 КК України та наголошено, що використання службових повноважень для організації незаконного вибуття бюджетних коштів «є формою посягання на фінансові інтереси держави та підриває стабільність бюджетної системи» [9].

Наявна судова практика ВАСК та ВС свідчить про те, що у справах щодо розкрадання або нецільового використання бюджетних коштів суди, як правило, встановлюють наявність сукупності кримінальних правопорушень, передбачених ст. 191 та ст. 364 КК України, а у разі подальшого приховування незаконно отриманих доходів — додатково ст. 209 КК України. Зокрема, Верховний Суд зазначає, що привласнення чи розтрата бюджетних коштів через зловживання службовим становищем є закінченим кримінальним правопорушенням з моменту фактичного незаконного вибуття коштів із володіння власника, незалежно від подальшого їх використання чи легалізації [10].

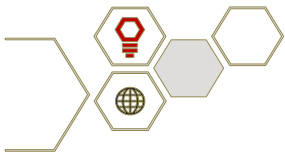
Окремої уваги потребує вивчення питання щодо впливу воєнного стану на динаміку фінансової злочинності. Останні наукові дослідження українських вчених свідчать, що в умовах війни відбувається суттєве зростання рівня корисливих та економічних кримінальних правопорушень, зокрема шахрайства, корупційних діянь та незаконного використання бюджетних коштів. Це зумовлено як обмеженим контролем за фінансовими потоками, так і значним збільшенням обсягів державного фінансування оборонної сфери. Так, А. О. Лисенко та Г. І. Піщенко зазначають, що «воєнний стан виступає фактором, який підвищує рівень корисливої злочинності, зокрема у сфері бюджетних відносин, через ослаблення контрольних механізмів та збільшення фінансових потоків».

У свою чергу, це створює додаткові ризики для ефективного використання публічних фінансів та потребує посилення кримінально - правових і фінансово-контрольних інструментів [11].

Окремим напрямом наукових досліджень є корупційні кримінальні правопорушення, які безпосередньо пов'язані з використанням бюджетних коштів у період воєнного стану. У цьому контексті фінансові кримінальні правопорушення часто набувають комплексного характеру та поєднують ознаки зловживання службовим становищем, розтрата майна та легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, що підтверджується як доктринальними підходами, так і судовою практикою. Дослідник Козлова Т.Б. зазначає, що наявна статистична звітність про те, що посадовці частіше вчиняють передбачене ст. 191 КК корупційне кримінальне правопорушення. Так, наприкінці 2024 року співробітниками СБУ було оголошено про підозру екс-посадовцю та чинному керівникові департаменту Міноборони України, менеджерам фірми «Львівський арсенал» та представникам іноземної компанії. Фігуранти намагалися вкрати 1,5 млрд гривень державних коштів, що були призначені для закупівлі боєприпасів для ЗСУ. Злочинцям висунуто обвинувачення за ч. 5 ст. 191 КК [14].

Також слід зазначити, що з початку повномасштабного вторгнення в Україну кількість виявлених випадків легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, стрімко зросло. Якщо у 2020 року було зареєстровано 348 випадків легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, у 2021 р. – 395, то в 2022р. – вже 437, у 2023р. – 969 і в 2024 р. – 1132. Аналіз типових схем вчинення економічних кримінальних правопорушень у сфері оборони дозволяє визначити поєднання кримінально протиправної діяльності корумпованих державних службовців та приватних підприємців. Проте, як вірно відзначають А.В. Носач, І.С. Поляков, у широкому розумінні до корупційних схем у сфері оборони, окрім оборонних підприємств

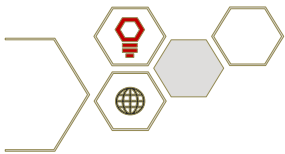

державного та приватного секторів економіки, залучені службові особи органів виконавчої влади, банківської системи, податкової служб, парламентарів [15]

Висновок. В Україні упродовж останніх років зростає рівень корисливої та економічної злочинності. Причиною цього є триваючий упродовж 4 років воєнний стан, який підвищує рівень фінансових злочинів, корупції та шахрайства з бюджетними коштами; ускладнюється контроль за фінансовими потоками. Фінансові кримінальні правопорушення в умовах воєнного стану набувають статусу не лише економічної, але й безпекової загрози. Це вимагає переосмислення підходів до їх кримінально-правової оцінки, посилення превентивних механізмів та удосконалення законодавчого регулювання з метою забезпечення стабільності фінансової системи та ефективного функціонування держави в умовах війни. Необхідно також підвищувати якість розслідування таких кримінальних правопорушень та забезпечувати належне документування фінансових потоків, особливо в умовах воєнного стану, коли ризики корупції та розкрадання бюджетних коштів суттєво зростають.

Список використаних джерел:

1. Тацій В. Я., Борисов В. І., Тютюгін В. І. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник. 5-те вид., переробл. і допов. Харків : Право, 2015. 528 с.
2. Financial Action Task Force. International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation: The FATF Recommendations. Paris: FATF, 2023. URL: <https://www.fatf-gafi.org> .
3. FATF Annual Report 2023–2024. URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfgeneral/fatf-annual-report-2023-2024.html>.

4. FATF. Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers: Updated Guidance (2023). URL: <https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Virtualassets/Updated-Guidance-VA-VASP.html>.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змін.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26. Ст. 131.

6. Хавронюк М. І. Кримінальне право України. Загальна та Особлива частини: науково-практичний коментар. Київ, 2023.

7. Дудоров О. О., Мовчан Р. О. Кримінальні правопорушення проти фінансів за проектом нового КК України. *Вісник асоціації кримінального права України*. 2023. №5.

8. Офіційний сайт Вищого антикорупційного суду України, 03.07.2025: (ap.vaks.gov.ua). URL:https://ap.vaks.gov.ua/publications/zavolodinnia-koshtamy-at-kharkivoblenerho-ap-vaks-zalyshyla-v-syli-zapobizhnyy-zakhid-pidozriuvanomu-u-spravi/?utm_source=chatgpt.

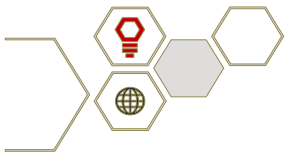
9. Вирок Вищого антикорупційного суду у справі № 991/6746/25 від 25.09.2025. URL: <https://first.vaks.gov.ua>

10. Верховний Суд. Огляд судової практики щодо злочинів у сфері господарської діяльності (2023–2025).воєнного стану в Україні. *Науковий вісник*, 2025. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018>

11. Лисенко А. О., Піщенко Г. І. Стан, структура та тенденції корисливих злочинів в умовах воєнного стану в Україні. *Науковий вісник*, 2025. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.107>.

12. К.В. Ютраєва. Аналіз економічної злочинності в Україні в умовах воєнного стану. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. URL:<https://doi.org/10.32631/vca.2025.2.12>.

13. О. А. Рассомахіна, Фінансова підтримка суб'єктів господарювання в умовах війни : законодавчі та практичні аспекти. *Європейський правничий часопис*. 2024. Вип. 5. DOI 36919/3041-1149(Print).5.2024.19-29.

14. Т. Б. Козлова Кримінальні корупційні правопорушення під час дії воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.121>

15. Носач А.В., Поляков І.С. Корупційні схеми в оборонно-промисловому комплексі України: кримінологічний аналіз складових. *Вісник кримінологічної асоціації України*. 2024. № 2 (32). С. 171. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.2.12%20>.